

Sarnyai Csaba Máté*

A JOGI SZEMÉLYISÉG KÉRDÉSE AZ ERDÉLYI RÓMAI KATOLIKUS STÁTUST ILLETŐEN AZ 1932-ES EMLÉKIRAT TÜKRÉBEN¹

THE QUESTION OF LEGAL STATUS REGARDING THE TRANSYLVANIAN ROMAN CATHOLIC STATUS (COUNCIL) IN THE LIGHT OF THE MEMORANDUM OF 1932

ABSTRACT

In 1932 the Governing body of the Transylvanian Roman Catholic Status (Council) turned to the Rumanian government with a memorandum. We intend to present and analyse those passages of this document which affect the legal status of the institution, because those parts were seriously attacked by the anti-Hungarian circles of Rumania. Through this we can demonstrate how after the change of empire Hungarians tried to defend their institution, which was considered to be one of the oldest ones and one which essentially influenced Hungarian-Catholic identity, from the increasing Rumanian elimination efforts. Prior to this, as an introduction we present some moments from the era in order to outline the situation of the Transylvanian Catholic Church. Finally, we present the effect of the efforts formulated in the memorandum or rather their unrealisation.

1. Bevezetés

Az Erdélyi Római Katolikus Státus Igazgatótanácsa Emlékirattal² fordult a román kormányhoz 1932-ben. Ennek a dokumentumnak az intézmény jogi személyiségét érintő passzusait kívánjuk bemutatni, elemezni, mert ezt érte igen jelentős támadás a korszak magyarellenes köreiből. Ezáltal némileg képet adni arról, hogy az impériumváltás után hogyan igyekezett a magyarság megvédeni egyik legrégebbinek tekintett, a magyar-katolikus identitást alapvetően befolyásoló intézményét az erősödő román felszámolási kísérletektől. Ezt megelőzően, bevezetésként, néhány momentumot villantunk fel az erdélyi katolikus egyház helyzetének felvázolása érdekében a korszakból. Végül röviden bemutatjuk, mi lett a hatása, vagy talán inkább mi nem, az Emlékiratban megfogalmazott törekvéseknek.

Erdély területén az 1930-as hivatalos román statisztika alapján a római katolikus magyarok száma 590 846 lélek volt.

A világháború utáni időkben Erdélybe román csapatok vonultak be, és a nagyszebeni Román Kormányzótanács (Consiliul Dirigent) vette át a hatalmat. Ez a testület megpróbálta a Szentszék és a magyar egyházmegyék érintkezését meggátolni. Majláth Gusztáv Károly püspököt a román hatóságok rendszeresen zaklatták, letartóztatták, illetve számos papját is bebörtönözték. Vád és ítélet nélkül a hívek ezreit hurcolták el, sokakat halálra botoztak vagy agyonlőttek. Az erdélyi egyházi vezetők óvást is emeltek a jogtalanságok miatt a nagyszebeni Kormányzótanácsnál. Hiába hivatkoztak az 1918. december 1-jén tartott gyulafehérvári román népgyűlés döntéseire. A határozatok III. szakaszának 1., 2. és 4. pontja a következőt mondta ki: „1. Teljes nemzeti szabadság az együttlakó népek számára. Minden népnek joga van a maga neveléséhez és kormányzásához saját anyanyelvén,

* PhD, egyetemi docens, Károli Gáspár Református Egyetem Szabaddolcsészet Tanszék.

saját közigazgatással, saját kebléből választott egyének által. 2. Egyenlő jog és teljes autonóm felekezeti szabadság az állam összes felekezetei számára. 4. Korlátlan sajtó-, egyesülési és gyülekezési szabadság; minden emberi gondolat szabad terjesztése.”³

Az erdélyiekben némi remény támadt, amikor 1919. december 9-én Párizsban a szövetséges hatalmak és Románia kisebbségi egyezményt kötöttek, amely a Magyarországtól elszakított egyházak helyzetét is élhetőbbé tette volna. „Minden román állampolgár faji, nyelvi vagy vallási különbözőség nélkül a törvény előtt egyenlő és ugyanazokat a polgári és politikai jogokat élvezi. Vallási, hitbeli vagy felekezeti különbség a polgári és politikai jogok élvezete, így nevezetesen: nyilvános állások, hivatalok és méltóságok elnyerése vagy a különféle foglalkozások és iparok gyakorlása tekintetében egyetlen román állampolgárra sem lehet hátrányos.”⁴ – áll a dokumentumban. Ezeket a cikkelyeket a román közigazgatás tudatosan nem tartotta be.

A két fent hivatkozott dokumentum, mint láttuk, teljes vallásszabadságot és belső autonómiát ígért minden egyháznak, így a római katolikusnak is. Itt kell megjegyeznünk, hogy a korábbi, az első pontot kivéve, törvénybe sem iktatták, az utóbbi pedig bekerült ugyan a román corpus jurisba 1920-ban, de a mindennapi gyakorlatban sohasem alkalmazták.

Az 1923-as alkotmány már mást mond. Nem kis ellentmondást jelez, hogy egyfelől az összes vallásfelekezeteknek egyenlő szabadságot és védelmet biztosít, másrészt viszont kijelenti, hogy az ortodox egyház az uralkodó egyház Romániában, a görög-katolikus egyháznak pedig „*elsőbbsége van a többi felekezetek előtt.*”⁵

A román ortodox egyház szervezetéről szóló 1925-ös törvény⁶ úgy fogalmaz, hogy az ortodox egyház román egyház, amely uralkodó helyzetű az országban. Az ortodox egyház jelentős földbirtokokat is kapott, sőt – más kedvezmények mellett – a többi egyházakhoz képest nagy előnyt jelentett a számukra, hogy az államsegélyt elsődlegesen a hívek száma alapján adták.

Az egyházak jogviszonyait a következő lépésben az 1928/1093. sz. vallásügyi törvény⁷ szabályozta. Itt már teljesen egyértelmű az egyházak és felekezetek közti, az erdélyi magyar hívekre kifejezetten hátrányos megkülönböztetés. Az egyháznak öt csoportja különül el: az uralkodó ortodox egyház, az elsőbbséggel rendelkező görög katolikus egyház. A magyar ajkú lakosság többségét magukban foglaló történelmi egyházak csoportja a következő a hierarchiában: ide tartoznak a (latin, rutén, görög, és örmény szertartású) katolikus, a református, az evangélikus, az unitárius, az örmény és a zsidó egyházak. Ezt követi az elismert felekezetként egyedül számon tartott baptista egyház. Végül a sort az el nem ismert felekezetek, nazarénusok, adventisták zárják.

Már korábban, 1918-ban román forradalmárok fosztogatták az egyházi és alapítványi birtokokat. 1919-től pedig az egyházi, alapítványi és földesúri ingatlanokat csekély összegért, holdanként 10-80 koronáért kényszerbérletek céljaira parcellázták fel. Ezekhez azonban római katolikus magyarok nem juthattak hozzá csak többségében ortodox románok. Az új, 1921-es agrártörvény szerint pedig holdanként 300–500 leiról szóló, 5%-kal kamatozó hitellevelet kap a birtokos, ami a drágaság miatt igen kevés, megélni lehetetlen volt belőle. Ez a magyarság szempontjából nem földreformot, hanem a katolikus magyarság ellehetetlenítését jelentette. Az agrártörvény másik következményeként az erdélyi római katolikus egyház 290 507 hold birtokából 13 040 hold maradt meg, azaz csupán 4,5%. Tudnunk kell, hogy itt az egyház oktatást szolgáló birtokairól is szó volt. Ráadásul a földek megváltási árát az 1908–1913-as időszak átlag árából számították ki, ami a háború utáni infláció miatt a tényleges értéknek alig 5%-át tette ki.

A katolikus egyház gazdasági/anyagi ellehetetlenítése mellett, a két világháború között szinte folyamatos volt a magyar egyházi személyek üldözése. Csak két példa a katolikus egyház berkeiből: Glattfelder Gyula csanádi megyéspüspök román hivatalos nyomására

1923-ban kénytelen volt áttelepülni Magyarországra, Tréfán Leonárd ferences tartományfőnököt pedig minden különösebb indok nélkül a kolozsvári Fellegházban tartották fogva.⁸

A lelkészeket ért rendszeres zaklatások száma a húszas évek végétől – az alább tárgyalandó „konkordátum” elfogadását követően – csökken. A lelkiismereti- és vallásszabadság megsértése azonban rendszeres a korszakban. Különösen igaz ez azokra az elrománosítási törekvésekre, amelyek főleg 1930 után kezdődtek meg a székelyek körében. Ebben a munkában a hatóságok, a román tannyelvű iskolák mellett, a Székelyföldön megalapított és erőszakos módon terjeszkedő román egyházakra támaszkodtak. Célcsoport volt a görög-katolikus székelyek mellett az erdélyi római katolikus közösség is. Nem kis politikai nyomásra csupán 1929 és 1938 között 1657-en tértek át a görögkeleti „nemzeti” egyházba.⁹

1920-tól egy olyan programot indított el a kormány, melynek céljával a román állami iskolák számának növelését és a felekezeti iskolák számának csökkentését tűzte ki. Csak a régi magyar felekezeti középiskolák kaptak államsegélyt, az 1918 után létesített új egyházi intézmények nem. Megindult a felekezeti iskolák államosítása. A román egyházi iskolák után a magyar felekezeti intézmények számának erőszakos csökkentése következett. Az államsegély megtagadása miatt szűntek meg a kisebb települések felekezeti iskolái, helyükbe kizárólag román tannyelvű állami tanintézetek létesültek. Ahol az „önkéntesség” látszatát sem sikerült fenntartani, ott nyers erőszakot alkalmaztak. A nyíltan magyarellenés Onisifor Ghibu szerint 1919-1924 között összesen 8076 magyar tanügyi intézetet zárt be, tiltott el a működésétől vagy fosztott meg nyilvánossági jogától a román kormányzat.¹⁰

Az erdélyi katolikusság már XV. Benedek pápának írott 1921-es Memorandumában¹¹ is foglalkozott az erdélyi katolikus autonómiával. Ezt az autonómiát biztosította az 1918-as gyulafehérvári román népgyűlés és a párizsi konvenció 11. cikkelye is. Az erdélyi katolikus autonómiának van századok óta vagyona is, mely 27.293 hold szántó, erdő és legelő. Ebből a vagyonból építettek templomot, hajlékot a plébánosoknak, iskolákat, javadalmaztak belőle lelkészeket, tanítókat, oktattak belőle diákokat. Az ingatlanok túlnyomó részét 1919-ben kényszerbérletre parcellázták, majd megindult a kisajátítás is.

A román uralom alá került magyar katolikusok egyházi kérdéseit csak a Szentszékkal egyetértően lehetett békés módon megoldani, hiszen ennek elmaradása esetén a román kormány kitette volna magát az egyház- és vallásellenesség vádjának, ami a Szentszék országok feletti erkölcsi tekintélye miatt meglehetősen kellemetlen lett volna. Ezért hosszasan, közel nyolc évig húzódó tárgyalások folytak a román kormány és a Szentszék között. Ezek során hitegetéssel kieszközöltek egy olyan egyezménytervezetet, majd utóbb egyezményt, amely a magyar katolikusok szemszögéből számos sérelmes kitételt tartalmazott. Példaként a román kormány be nem váltott, mert aligha beváltani kívánt ígéreteire csak azt említjük, hogy a román ortodoxok át fognak térni a római katolikus vallásra.

Sokat elárulnak a román államhatalomnak a tárgyalások során kitűzött céljairól és módszereiről annak a Raimund Netzhammer bukaresti római katolikus érseknek a szavai, aki utóbb épp bukaresti nyomásra volt kénytelen lemondani. A vele szemben felhozott vád az volt, hogy túl keményen védte a katolikus érdekeket a román nemzeti érdekekkel szemben a megbeszélések kezdetén.¹² Ő így fogalmazott: „a győzelem friss mámorában íródtak le a Szentszéknek Romániával való konkordátumtervezetei, amelyeknek éle a Romániához került magyarság ellen volt fordítva, nevezetesen a nagyváradai és szatmári két magyar püspökség megsemmisítésére. Rómában gyanakvoan és vádlón tekintettek mindenkre, aki a görögkeleti románok áttérésére vonatkozó szép reménység megvalósulásában kételkedett.”¹³

A végül hosszas viták és halogatások után 1927. május 10-én aláírt Konkordátum¹⁴ (amit a román törvényhozás csak 1929. június 13-án cikkelyezett be) az erdélyi és az új államhatár menti püspökségeket az eredeti román állami szándéknak megfelelően a buka-

resti római katolikus érsek fennhatósága alá rendelte. Ellentételezésként a Vatikán nem szüntette meg a váradi és csanádi (temesvári) egyházmegyéket. Az előbbi azonban egybeolvasztotta a szatmárral, és engedélyezte az ötödik román görög katolikus püspökség felállítását. Így a görög és római katolikus püspökökből alakult tanácsban a román (görög-katolikus) püspökök kerültek többségbe. A magyar katolikusok birtokában levő állampapírokból ún. Patrimonium Sacrumot szerveztek, amelyet a konkordátum szerint a görög és római katolikusok közösen kezeltek. Így a magyar vagyon fölött is a románoknak lett döntési joga.¹⁵

A konkordátumban elért eredményekkel egyes román szélsőséges politikai körök még így is elégedetlenek voltak.

2. Az Emlékirat

Az Emlékirat megszületését közvetlenül az motiválhatta, hogy a megállapodás nem rendezte az Erdélyi Római Katolikus Státus, az autonómia működésének kérdését. A IX. cikkely ugyanis felsorolja azokat az egyházi szerveket, amelyeknek jogi személyiségük van, ezek között azonban nem említi a Státust. Pontosabban fogalmazva a Konkordátum szövege a Statust csak közvetve sorolta fel „a többi kánonilag és törvényesen megalakult szervezetek” kifejezése formájában. Az ellenzők, élükön Onisifor Ghibu magyarellenos kolozsvári professzorral azt állították, hogy a Status szentszéki elismerése eképpen nem történt meg. Ennek a nyomásnak a hatása alatt a román külügyminiszter Dolci bukaresti pápai nunciustól nyilatkozatot kért és kapott, amely szerint „a katolikus egyház a 9. szakaszban felsorolt szervezeteken kívül nem gyakorolhat jogi személyiséget.”¹⁶ Azaz más szóval a Státus nem minősült jogi személynek. Az intézmény létét is fenyegető támadások így tovább erősödtek. Ennek leglátványosabb formája, hogy 1931. április 30-án a román vallásügyi minisztérium a Status ügyének kivizsgálására Ghibu elnöksége alatt „történelmi jogi” bizottságot nevezett ki. A bizottság tagjai nem annyira új történelmi és jogi érvek összegyűjtésére, mint a Status elleni propaganda terjesztésére törekedtek. Hogy ez mennyire így van, Nikolai Jorga miniszterelnökhöz írott egyik előterjesztésében maga Ghibu világosan megfogalmazza az erdélyi katolikus autonómia elleni politikai támadások valódi okát s a bizottság feladatát is egyben: „Mivel a Statusnak nincsen törvényes és kanonikus alakja, és mivel a román államra nézve kimondhatatlanul veszélyes szervezetnek bizonyult azonnal fel kell oszlatni és azokat a vagyonokat, amelyeket jogtalanul kezelt, az államnak kell átvennie és az állam adja át a bírásokra jogosult tényezőknek, elsősorban a kolozsvári egyetemnek. Mivel pedig a Status jogilag nem létező alany, az állam azt minden formalitás nélkül, egyszerű rendelettel megteheti.”¹⁷

Az igazgató tanács 1932 januárjában a fentiek miatt szánta rá magát arra, hogy egy olyan emlékiratban forduljon a román kormányhoz, amelyben kimutatni igyekszik a Státus létjogosultságát, törvényességét, jogi személyiségét és egyházi intézmény mivoltát. A következőkben, terjedelmi okokból, ennek az írásnak a jogi személyiség melletti érvrendszerét vázoljuk fel.

2.1. A Katolikus Státus jogtörténeti alapjai

Az erdélyi fejedelemségben a Katolikus Státus törvényes intézmény az 1653-as *Approbata Constitutio*, II. Rákóczi György törvénykönyve szerint. Az 1690-es Lipót-féle oklevél (*Diploma Leopoldium*) a Katolikus Státus törvényességét megerősíti. Ezek világosan mutatják, hogy az Erdélyi Római Katolikus Státus a Magyarországon és Erdélyben érvényes polgári törvények szerint törvényes intézmény volt, és hogy mind azoknak a tudtával és bele-

egyezésével, akiket illetett, és akik Magyarországon a törvényhozói hatalmat gyakorolták – törvényes és állandó működést fejtett ki az Erdély fölötti román uralom kezdetéig.¹⁸

Az Emlékirat szerzői is hivatkoztak az 1918. december 1-jén tartott gyulafehérvári román népgyűlés korábban idézett határozataira, illetve arra, amikor 1921. március 19-én Glattfelder Gyula püspöki hűségesküjének letételekor a Státust Gyárfás Elemér világi elnök és Balázs András előadó képviselhette, amivel szerintük a román királyi kormány a Státus törvényességét közvetve ismerte el.¹⁹ Továbbá úgy értelmezik, hogy az 1923-as román alkotmány 137. szakasza fönntartotta a törvényeket, s így Katolikus Státus működését 1931 végéig Románia egyetlen kormánya sem kifogásolta.²⁰

2.2. A Katolikus Státus jogi személyiségének kérdése

Az Erdélyi Római Katolikus Státus Magyarországon jogi személy volt, és ez a joga megvan Romániában is. Mi is a jogi személyiség fogalma? A régi királyságban és Romániában is teljesen eltérő jogi koncepció volt a jogi személyek keletkezéséről és elismeréséről.

Két különböző jogi koncepció:²¹

- a) a jogi személyek realitásának rendszere szerint a jogi személyt az azt megalkotók szabadon hozzák létre. Teszik ezt azáltal, hogy bizonyos minimálisan előírt feltételeket teljesítenek, világosan kifejezik a jogi személy létesítésére irányuló akaratukat, megjelölik annak célját és működési szabályait, mely előfeltételek teljesítésével az alapítók maguk megteremtették a jogi személyt anélkül, hogy ehhez bármely hatósági vagy kormányengedély vagy beleegyezés volna szükséges.
- b) a jogi személyek engedélyezésének rendszere, mely szerint a jogi személyek csak az államhatalom erre illetékes szerve által adott formális engedély alapján keletkezhetnek, s csak ennek erejénél fogva nyerik meg létjogukat és személyiségüket.

A realitási rendszernél a jogi személyiség megalkotói maguk az állampolgárok. Az engedélyezési rendszernél pedig az államhatalom kreálja a jogi személyt az engedély, illetve elismerés kiadásával. A modern jogelmélet egyre erőteljesebben a realitási elmélet mellett áll ki. Hangsúlyozza azt, hogy a jogi személyek jogi realitások, melyek egyéni akaratból lesznek. A régi román királyságban és Romániában is 1924-ig az engedélyezési rendszer volt érvényben. Jogi személynek csak az a testület lett elismerve az államhatalom által, amelynek részére ez a személyiség külön törvénnyel, tehát a törvényhozás mindkét házának hozzájárulásával és a király szentesítésével történt meg.²²

A jogi személyekről szóló 1924. évi törvény ezt részben átírta, de az engedélyezési elv nem szűnt meg. Azt 1924. évi törvény közjogi és magánjogi jogi személyeket állapít meg. Tehát eszerint: közjogi jogi személyek, amelyeket maga a törvényhozás alkot, vagyis amelyeket külön törvény ismer el. Magánjogi jogi személyek pedig azok, akiket az illetékes törvényszék így elismer. Az engedélyezési rendszert, mint látható, az 1924-s törvény fönntartotta, a jogi személyiség megalkotása e törvény értelmében is az államhatalomtól függ.

Ezzel szemben a régi erdélyi és magyar törvények a realitási rendszert támogatták, erkölcsei testületek és alapítványok számára a célvagyon létrehozása miatt.

Hogyan áll az Erdélyi Római Katolikus Státus jogi személyisége a romániai törvények szempontjából?²³ A Katolikus Státus az erdélyi fejedelemségben jogi személy volt, a Státus már ősidőktől birtokló jogalany. A Magyarországgal való újraegyesülés után is jogi személyiség volt, teljes jogi cselekvőképességgel bírt, 1915-ben kormányhatóságilag jóváhagyott „Vagyongkezelési Szabályzattal” rendelkezett.

Amikor Erdélybe román csapatok vonultak be, a nagyszebeni Román Kormányzótanács (Consiliul Dirigent) vette át a hatalmat. Az általa kibocsátott 1918. évi decret lege is érvényben tartotta a régi törvényeket. Ez a helyzet fennállt az 1924-es törvény meghozataláig.

A kérdés a következőkben az, hogy milyen helyzetet teremtett az 1924-es jogi személyiséget érintő törvény, vagy más szóval a Katolikus Státus magánjogi vagy közjogi személynek minősíthető-e annak alapján.

1. Az Erdélyi Katolikus Státus Erdély 1653. évi Approbata-törvénykönyvében és az 1883. évi XXX. tc.-ben is elismerést nyert törvényhozásilag. Így megfelel azoknak az előfeltételeknek, melyeket az 1924-es jogi személyiségi törvény kívánt a közjogi jogi személyiségektől.

Ha a Státust csupán magánjogi jogi személynek tekintjük, akkor az 1924. évi törvény rendelkezéseire figyelemmel a Státus helyzete így alakul:

- a) a törvény 2. § értelmében bejegyezhető lett volna ez a minősége a törvényszéknél vezetett lajstromba, mert 1924 előtt jogi személyiséggel és cselekvőképességgel bírt és a szabályzata mindenben megfelel a törvényben előírt feltételeknek.
- b) a bejegyzést a törvény életbeléptétől számított hat hónap alatt nem eszközölte, ennek a 94. articulusa értelmében egyetlen jogkövetkezménye az, hogy harmadik jóhiszemű személyeknél felmerülő jogvitáiban – vagyis konkrét esetekben – nem hivatkozhat a megtörtént bejegyzés tényére.
- c) a törvény 25. §-a értelmében a bejegyzés elmulasztása következtében az illető testület nem veszíti el a jogi személyiségét, és utólag bármikor bejegyezhető. Ilyen értelemben foglalt állást a jelenlegi kormány igazságügy minisztere is 1931. május 12-én Fiedler nagyváradi püspökhöz intézett állásfoglalásában. Ennek értelmében az egyház saját vagyoni jogi állományától világosan különálló és általa csupán adminisztrált, korábban önálló jogi személyiséggel bíró alapítványokként tekintett a státus vagyonára.²⁴

Az irat szerzői szerint az Erdélyi Katolikus Státustól nem vitatható el a jogi személyiség akkor sem, ha a Státust csak magánjogi jogi személynek minősítenék.

2. Az Erdélyi Katolikus Státus azonban nem magánjogi, hanem közjogi jogi személy.²⁵
 - a) közjogi jogi személy az 1924-es törvény értelmében, mert az 1653. évi Approbata és az 1883. évi XXX. magyar törvény elismerte e személyiséget, így megfelel az 1924. törvény azon előírásainak, hogy törvényhozásilag legyen elismervé.
 - b) Közjogi személy az 1928. évi kultusztörvény értelmében is. Ennek a 11. articulusa mondja ki, hogy „A történelmi vallások szervezetei, amelyek az ő alkotmányuk szabályzata szerint alakulnak, képvisellel bírnak és e vallások jogelveiben gyökereznek... jogi személyek.”²⁶ A Státus pedig az erdélyi egyházmegyének szerves alkotórésze, amelyet a Codex Juris Canonici 100. canonjának 1. §-a is elismert.
 - c) Közjogi jogi személy a Katolikus Státus az Apostoli Szentszék és a román királyság kötött szerződés IX. szakasza szerint is, ezt a 1929. évi törvény becikkelyezte. A Katolikus Státus, mind Magyarország, mind a Román Királyság polgári törvényeinek megfelelő törvényes intézmény.

3. Összefoglalás

A következőkben summázható az irat álláspontja a Státus létjogosultságát, törvényességét, jogi személyiségét és egyházi intézmény mivoltát illetően: az Erdélyi Római Katolikus Státus az erdélyi egyházmegyének régi egyházi intézménye, a polgári törvények szerint szabályosan létesült és jogi személy, egyházmegyei autonómiának hívják. Egyháziak és világiak alkotják, a püspök vezetésével és jóváhagyásával intézik és kezelik az egyházmegye iskolai és vagyoni ügyeit. A Katolikus Státus létét fenyegető történeti, jogi, vagy egyházi kétségek tehát alaptalanok és az erdélyi történelemben való járatlanságból, a jogi személyiség fogalmi zavarából, a történeti tények mellőzéséből származnak.

Végezetül meg kell említeni, hogy az Emlékirat kevés eredménnyel járt. A román kormány eközben külön tárgyalásokat folytatott a Státus kapcsán a Szentszékkal. Ezeket a tárgyalásokat azért kezdeményezte a kormányzat, mert a román képviselőház jogi bizottsága szerint a kisebbségi szerződés alapján a Státust védők jogosan érvelhetnek, és ha igényeiket a Szentszék támogatja, akkor az nem tenne jót a kormányzat és az ország nemzetközi tekintélyének. Ezért azt javasolták, hogy a Status ügyét Rómával egyeztetve kell „megoldani”. Mert akkor a katolikus magyarság a Szentszék által támogatott döntésbe kénytelen lenne belenyugodni, és az említett nemzetközi presztízs sem szenvedne csorbát. Ezek alapján kezdeményezte az ügy kapcsán a kormány a tárgyalásokat a Szentszékkal 1932 elején.

Az előzetes bukaresti tárgyalásokon a román vezetés a következő célokat tűzte ki: a Státus neve változzon meg, ne legyen jogi személy, a Státus vagyonának kezelése, illetve ellenőrzése a bukaresti érsek irányítása alatt a római és görög katolikus püspökök közösen történjék, és csupán a gyulafehérvári római katolikus püspök melletti tanácsadó testületként működhessen.²⁷

A Status képviselői, Balázs András és Gyárfás Elemér a fentiek közül leginkább a vagyon kezelésére vonatkozóakat utasították el. A román külügyminiszter, Valerian Popescu végig azt követelte, hogy azt úgy tekintsék, mint olyan „katolikus vagyont”, ami nem csak a római, hanem görög katolikusoké is. A megegyezés alapja az lett, hogy Suciu a görög katolikus érsek hivatalos nyilatkozatban kinyilvánította, hogy nem tart igényt erre a vagyonra.

Mielőtt Balázs András és Gyárfás Elemér a Status képviseltében Rómába utaztak volna a tárgyalások lezárására és a megállapodás megkötésére, Majláth Gusztáv Károly püspök Crăciunescu kultuszminisztériumi államtitkártól olyan levelet kapott, hogy – a római tárgyalások eredményétől függetlenül – a telekkönyvileg már az állam kezébe került Status vagyon továbbra is ott marad, mert e javak kérdése olyan jogi kérdés, ami a román igazságszolgáltatás kompetenciájába tartozik.

A római tárgyalások során a külügyminiszter mellett kormány részről jelen lévő Comnen Petrescu igyekezett meggátolni, hogy Gyárfás és Balázs jelen legyen a megbeszéléseken. Ennek okán ők álláspontjukat írásban juttatták el Pacelli pápai államtitkárhoz, aki ugyan ilyen formában válaszolt. Ő úgy nyilatkozott, hogy csak a magyar képviselők beleegyezésével változtathatnak az előzetes tárgyalásokon elfogadott döntéseken, így a vagyonjogiakon is.

A megegyezés tervezetében a román kormány képviselői a bukaresti pontokon túl azt is követelték, hogy a kolozsvári egyetem melletti magyar katolikus templomot, amely a Státus kezelésében volt, adják át a román görög katolikusoknak. Ennek kapcsán a Státus jelenlévő képviselői csak abba egyeztek bele, hogy vasárnap és ünnepeken 11 órakor román görög katolikus pap tartson ott román misét.

A tárgyalások eredményeként 1932. május 30-án született ún. Accord (Római Egyezmény)²⁸ értelmében az erdélyi Római Katolikus Státus megszűnt, és helyét a gyulafehérvári római katolikus püspökség Egyházmegyei Tanácsa foglalta el, amely így már nem minősült külön álló jogi személynek. Vagyona a gyulafehérvári egyházmegye kezelésébe került, jövedelmét vallásos, iskolai és nevelési célokra kellett ugyan felhasználni, de a bukaresti érsek felügyelete és a román állam ellenőrzése mellett. A kérdésben leginkább érintettek viszonyát a dokumentumhoz jól kifejezi, hogy amikor az Egyezmény szövegét Balázs megismerte, sírva fakadt...²⁹

A Status tagjai a megállapodást elkeseredéssel fogadták. Többen lemondtak statusgyűlési tagságukról, de a többség belenyugodott a megváltoztathatatlanba, a római Szentszék döntésébe.

JEGYZETEK

1. A kutatásokat az Országos Tudományos Kutatási Alapprogramok Posztdoktori Ösztöndíja (Pályázatszám: PD 76004 2008.) támogatta.
2. Emlékirat (1932): Az Erdélyi Római Katolikus Státus Emlékirat, melyet az erdélyi róm. kath. Státus igazgatótanácsa Románia kormányához román nyelven terjesztett fel 1932. január 20-án. Minerva Irodalmi és Nyomdai Műintézet R. T. Kolozsvár. 25. old.
3. Barabás Endre (1943): A magyar iskolaügy helyzete Romániában 1918–1940. I. In. Kisebbségi Körlevél 1943/3. szám. 274. old.
4. Pomogáts Béla (2001): Változó Erdély. Tanulmányok Erdélyről. Lucidus. Budapest. 169. old.
5. Nagy Lajos (1944): A kisebbségek alkotmányjogi helyzete Nagyromániában. Erdélyi Tudományos Intézet. Kolozsvár. 219. old.
6. Nagy (1944): 227–229. old.
7. Nagy (1944): 102–103. old.
8. Nagy (1944): 104. old.
9. Bíró Sándor (2002): Kisebbségben és többségben. Románok és magyarok 1867–1940. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda. 336. old.
10. Oberding József György (1941): Az erdélyi római katolikusok áttérése a görög keleti egyházba. In: Kisebbségvédelem 1941/1–2. szám. 12. old.
11. Balogh Júlia (1996): Az erdélyi hatalomváltás és a magyar közoktatás 1918–1928. Püski. Budapest. 42. old.
12. Sarnyai Csaba Máté (2009): Az erdélyi katolikusság „kiáltó szava” a pápához (1921) In. Székelyföld Csíkszereda, 2009. szeptember. 96. old.
13. Marton József (1995): A Szentszék és Róma konkordátuma 1927-ben. In. Erdélyi Múzeum 1995/1–2. füzet. 52. old.
14. Idézi Bíró (2002): 322. old.
15. Szövegét – az eredeti francia és román nyelvből fordítva – közli az 1929. június 16-i Magyar Kisebbség, a 473–478. old.
16. Pál Gábor (1928): Konkordátum és a katolikus magyarság. In. Magyar Kisebbség 1928/18. szám. 690–691. old.
17. Idézi: Bíró (2002): 325. old.
18. Emlékirat (1932): 11–12. old.
19. Emlékirat (1932): 12. old.
20. Uo.
21. Emlékirat (1932): 13. old.
22. Emlékirat (1932): 14. old.
23. Emlékirat (1932): 16. old.
24. Emlékirat (1932): 17. old.
25. Emlékirat (1932): 18. old.
26. Uo.
27. Bíró (2002): 325. old.
28. Magát a dokumentumot a román törvényhozás nem cikkelyezte be. Csupán miniszteri rendeletként tették közzé a hivatalos lapban (Monitorul Oficial 1932. aug. 3. 180. szám.) Lásd Nagy (1944): 103. old.
29. Bíró (2002): 326. old.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Balogh Júlia (1996): Az erdélyi hatalomváltás és a magyar közoktatás 1918–1928. Püski. Budapest.
- Barabás Endre (1943): A magyar iskolaügy helyzete Romániában 1918–1940. I. In. Kisebbségi Körlevél 1943/3. szám.
- Bíró Sándor (2002): Kisebbségben és többségben. Románok és magyarok 1867–1940. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda.

- Emlékirat (1932): Az Erdélyi Római Katolikus Státus Emlékirat, melyet az erdélyi róm. kath. Státus igazgatótanácsa Románia kormányához román nyelven terjesztett fel 1932. január 20-án. Minerva Irodalmi és Nyomdai Műintézet R.T. Kolozsvár.
- Magyar Kisebbség (1929): A Magyar Kisebbség című periodika 1929. június 16-i száma.
- Marton József (1995): A Szentszék és Róma konkordátuma 1927-ben. In. Erdélyi Múzeum 1995/1–2. füzet.
- Nagy Lajos (1944): A kisebbségek alkotmányjogi helyzete Nagyromániában. Erdélyi Tudományos Intézet. Kolozsvár.
- Oberding József György (1941): Az erdélyi római katolikusok áttérése a görög keleti egyházba. In. Kisebbségvédelem 1941/1–2. szám.
- Pál Gábor (1928): Konkordátum és a katolikus magyarság. In. Magyar Kisebbség 1928/18. szám.
- Pomogáts Béla (2001): Változó Erdély. Tanulmányok Erdélyről. Lucidus. Budapest.
- Sarnyai Csaba Máté (2009): Az erdélyi katolikusság „kiáltó szava” a pápához (1921) In. Székelyföld Csíkszereda, 2009. szeptember.